Miasto i muzeum. Dobre praktyki Muzeum Historycznego Miasta Krakowa w dziedzinie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Na początku XXI wieku została uprawomocniona rola instytucji muzealnej w zakresie gromadzenia artefaktów i opieki nad nimi w ich niematerialnym wymiarze. Wynika ona z przyjętej 17 października 2003 roku w Paryżu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w której zapisano, że „niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności”[1]. Przejawy niematerialnego dziedzictwa kulturowego uwidaczniają się w tych dziedzinach ludzkich działań, które są skupione wokół tradycji i przekazów ustnych, także języka jako nośnika tego dziedzictwa, sztuk widowiskowych i tradycji muzycznych, zwyczajów, rytuałów i obrzędów świątecznych, wiedzy i praktyk dotyczących przyrody i wszechświata oraz umiejętności związanych z rzemiosłem tradycyjnym[2].

Polska ratyfikowała tę Konwencję UNESCO w 2011 roku (weszła w życie 16 sierpnia 2011 roku). W kolejnych latach zostały podjęte działania zmierzające do stworzenia Krajowej Listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W tym celu w ramach Narodowego Instytutu Dziedzictwa przy Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego powołano odpowiedni zespół, którego celem jest rozwój i wdrażanie strategii zarządzania dziedzictwem. Warto tutaj przypomnieć, że obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, odnosząca się do kwestii dziedzictwa kulturowego – zarówno materialnego, jak i niematerialnego – wywodzi się z Dekretu Rady Regencyjnej, który został podpisany po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, 31 października 1918 roku.

Podczas I Kongresu Muzealników Polskich zorganizowanego w 2015 roku w Łodzi Jan Święch przypomniał o dużym dorobku polskiego muzealnictwa, przede wszystkim muzealnictwa etnograficznego, w dokumentowaniu dziedzictwa niematerialnego, co ma miejsce od lat trzydziestych XX wieku. Profesor stwierdził: „Wpisanie się polskich muzeów w program ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest powrotem do najbardziej humanistycznych wizji funkcjonowania tych placówek, nieograniczających się wyłącznie do akcji kolekcjonerskich, wystawienniczych i edukacyjnych, ale również do działań o charakterze naukowym z jasno określonym programem badań”[3].

Zrealizowała ten program Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa w stworzonym w latach dwudziestych ubiegłego wieku Muzeum Etnograficznym Zakładu Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Cel, jaki uczona wyznaczyła tej placówce, skupiał się na ukazaniu roli niematerialnego kontekstu w procesie kolekcjonowania zabytków – „muzeum ma na celu zobrazowanie całokształtu kultury warstw tradycyjnych kraju w najtypowszych jej objawach”[4]. Zbiory zostały poddane klasyfikacji według ich społecznej funkcji. W dziale kultury społecznej znalazły się artefakty związane z obrzędowością i zwyczajami wiejskimi, małomiasteczkowymi i tradycjami miejskimi; do najbardziej typowych należy kiermasz związany z odpustem

[1] *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r.* [online]. Dz.U. 2011, nr 172, poz. 1018 [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20111721018.

[2] Ibidem.

[3] Święch Jan: *Muzealium – między kryzysem a potrzebą autentyzmu. Odkrywanie kontekstu*. Wystąpienie podczas I Kongresu Muzealników Polskich, Łódź 23–25 kwietnia 2015 r. [online]. Narodowe Centrum Kultury w Warszawie [dostęp 20 stycznia 2016 r.]. Dostępny w internecie: http://kongresmuzealnikow.pl/video-3/.

[4] Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria: *Zakład Etnologji Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i jego zadania*. „Balticoslavica. Biuletyn Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej” 1933, t. 1, s. 87.

w dniu św. Kazimierza[5]. Dział kultury duchowej natomiast obejmuje tematykę związaną z religijnością, magią i wiedzą ludową, sztuką ludową, haftem, koronkami, tkaninami, wyrobem ze słomy i zabawek[6]. Koncepcje te rozwinęła Maria Znamierowska-Prüfferowa i opracowała w 1934 roku jako główne założenia planowanego muzeum na wolnym powietrzu w Wilnie. Spośród najważniejszych elementów wymieniła ona „obraz tradycyjnej kultury wszystkich warstw wsi, dworów, miast i miasteczek na terenie objętym jego zasięgiem, w jej charakterystycznych wymiarach materialnych i duchowych"[7]. Prüfferowa wdrożyła plany i idee po wojnie w nowej placówce – Muzeum Etnograficznym w Toruniu, gdzie utworzyła działy ukierunkowane wyłącznie na dokumentowanie dziedzictwa niematerialnego. Mowa tu o działach folkloru ustnego, tanecznego, zwyczajów i obrzędów itd. Stanowiły one o kontekście kolekcjonowanych rzeczy. Jan Święch zwraca uwagę na sposób prowadzenia w tej placówce kart katalogu naukowego zbiorów: „Dokonywano opisu pod kątem danych metrykalnych, ich funkcji, materiału i techniki wykonania. Ponadto był cały szereg dodatkowych rubryk, gdzie wykazywano materiały dotyczące całego kontekstu niematerialnego oraz fotografii, zapisy filmowe, magnetofonowe gromadzone w archiwum muzeum"[8]. Dawało to możliwość pełnego poznania danego obiektu, który stając się muzealium, był inspiracją do tworzenia wystaw. W okresie międzywojennym na sprawę dokumentowania niematerialnego dziedzictwa przez regionalne muzea zwracał uwagę Kazimierz Moszyński, kierownik Zakładu Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie[9].

W 1962 roku Piotr Szacki[10] w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie rozpoczął dokumentowanie na taśmie filmowej zanikających procesów technologicznych, przede wszystkim w rzemiośle, w tradycyjnej kulturze ludowej. Realizowane filmy dotyczyły konkretnych osób, a wykorzystywane rekwizyty wchodziły do zbiorów muzealnych. Szacki opowiadał się za podejściem całościowym do kolekcjonowanych artefaktów, skupiał się na niematerialnym kontekście związanym z techniką ich wytwarzania, dźwiękiem, a nawet zapachem. Jan Święch przestrzega: „Sposób wprowadzania przedmiotu muzealnego do kolekcji to złożony proces. Popełniane w tym zakresie błędy ograniczają operowanie nim w zdarzeniach muzealnych. Zagubione treści można jednak w części odzyskać przez naukowe procedury interpretacyjne"[11].

Międzynarodowa Rada Muzeum ICOM uznała niematerialny aspekt zabytku za ważny czynnik w rozwoju idei muzealnictwa, w myśl współczesnych tendencji kierowania działań ku społeczeństwu i szeroko rozumianej edukacji. Obecna próba redefinicji placówek muzealnych skupia się więc na czynniku, jakim jest ludzka kondycja. Tym samym następuje powrót do pytań natury ontologicznej – do poczucia ludzkiej tożsamości[12], a rozumienie pojęcia artefaktu poszerza jego definicję i wraz z nią politykę gromadzenia zbiorów zorientowaną na środowisko jego występowania oraz kontekst. Takie podejście do części zbiorów zdaje się kwestionować potrzebę namacalności – jak stwierdza socjolog Wacław Idziak[13], gdyż w myśl Konwencji UNESCO są nimi także opowieści, piosenki, tańce, rytuały, dźwięki, zapachy, wiedza i umiejętności. Jan Święch zwraca jednak uwagę na fakt, że w przeważających wypadkach atrybutem niematerialnego dziedzictwa są właśnie rzeczy[14].

W ankiecie przeprowadzonej w 2009 roku przez zespół UNESCO do spraw niematerialnego dziedzictwa kulturowego postawiono pytanie, w jaki sposób różne rodzaje nowych mediów wpływają na wzrost powszechnej świadomości o dziedzictwie kulturowym[15]. Niewątpliwie telewizja, radio, internet są środkami przekazu ułatwiającymi rozpowszechnianie i wzbogacanie wiedzy na temat tego dziedzictwa, stanowią również ważny aspekt w edukacji i wymianie międzykulturowej. Powszechna digitalizacja prowadzi do szerokiej popularyzacji tradycji ustnych: opowieści, legend, lokalnych historii z różnych regionów świata. Powiększająca się liczba projektów opartych na historiach mówionych, realizowanych przez pracowników muzeów, stanowi ważne ogniwo w dokumentowaniu dziedzictwa niematerialnego, jakim jest ludzka pamięć i dokonywana za jej pomocą mitologizacja przeszłości. W Muzeum Historycznym Miasta Krakowa w 2013 roku powstał projekt *Opowiedz mi miasto*, którego celem był zapis wieloreligijności mieszkańców Krakowa przez ich wspomnienia *life story*. Zebrane zapisy

[5] Kiermasz św. Kazimierza zwany Kaziukami to ponad 400-letnia wileńska tradycja, której istotą jest odpust w dzień patrona, przypadający 4 marca. W tym dniu na ulicach miasta odbywa się wiele parad, kiermaszów i występów artystycznych.

[6] Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria: *Zakład Etnologji*…, s. 93.

[7] Tubaja Roman: *Wkład Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w rozwój muzealnictwa na wolnym powietrzu w Polsce*. „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce" 2006, nr 9, s. 21.

[8] Święch Jan: *Muzealium – między kryzysem a potrzebą autentyzmu*…

[9] W swojej monumentalnym dziele *Kultura ludowa Słowian* w tomie drugim, zatytułowanym *Kultura duchowa* (Cz. 1. Warszawa 1967; Cz. 2. Warszawa 1968), Kazimierz Moszyński opracował m.in. tematy odnoszące się do ludowej wiedzy, kultu, wierzeń, magii, wróżb, muzyki symboliki.

[10] Piotr Szacki uczęszczał na zajęcia uniwersyteckie o podstawach dokumentacji filmowej, prowadzone przez Jacka Olędzkiego, etnologa, który dokumentował religijność i kulturę ludową i zainicjował powołanie placówki muzealnej w Murzynowie na Kurpiach.

[11] Święch Jan: *Muzealium – między kryzysem a potrzebą autentyzmu*…

[12] *Ibidem*.

[13] Idziak Wacław: *Współczesne tendencje w muzealnictwie* [online]. Koszalin, 16 listopada 2003 r. [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://muzeoblog.org/files/W_Idziak_Wspolczesne_tendencje.pdf.

[14] Święch Jan: *Muzealium – między kryzysem a potrzebąautentyzmu*…

[15] Hayajneh Hani: *Questionnaire of raising awarenesss about intangible culture heritage*, 13 May 2009, p. 7 [online]. UNESCO – Section of Intangible Cultural Heritage [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01357-EN.pdf.

Pochód szopkarzy na Rynku Głównym w Krakowie, 2013, fot. Andrzej Janikowski

dźwiękowe historii mówionych są umieszone na specjalnie do tego celu stworzonej stronie[16].

Nowe media mogą służyć również do dokumentacji wizualnej tradycyjnej pracy rękodzielniczej w procesie tworzenia. Ponadto pomagają zachować wiedzę i umiejętności, które przekazywane kolejnym pokoleniom utrwalają istotę danego niematerialnego zjawiska kulturowego[17]. Zrealizowany w MHK w 2013 roku film *Budujemy szopkę krakowską* spełnia właśnie tę funkcję, a przez jego szczególny wyraz i formę skierowaną przede wszystkim do najmłodszych ma na celu zainteresowanie tą wyjątkową miejską tradycją szerokie grono odbiorców.

W ankiecie zespołu UNESCO z 2009 roku została także poruszona rola centrów kultury, muzeów [podkr. autorki], archiwów i innych podobnych placówek w podnoszeniu świadomości w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego[18]. Niewątpliwie muzeum posiada odpowiednie ku temu predyspozycje, zważając na przechowywane w zbiorach artefakty. Opowieści *story telling* o obiekcie i procesie jego tworzenia kierują uwagę na określoną kolekcję. Zaangażowanie żywych wspomnień i znaczeń odnoszących się do obiektów w muzeum są nową szansą na uwypuklenie ich niematerialnego aspektu. Kolekcja szopek krakowskich wraz z dokumentacją wizualną na temat umiejętności ich wykonywania przekazywanych z pokolenia na pokolenie, ukazuje pełny wymiar tego kulturowego fenomenu.

W 2012 roku w Muzeum zostały zrealizowane trzy filmy o twórcach szopek i ich zaangażowaniu w tradycję. Niektóre z wypowiedzi są wyraźnym świadectwem żywotności szopkarstwa krakowskiego. Anna Malik: „Te szopki naprzód powstawały przy tym stole. To jest taki stary, wielki stół, przy tym stole wszyscy siedzieli wokół i pracowali razem. Od czasu do czasu włączają się także dzieci moich córek, tak że piąte pokolenie, że wszyscy robią szopki”[19]. Marek Markowski: „W naszej rodzinie rozpoczęliśmy robienie szopek krakowskich na początku lat siedemdziesiątych, czyli 40 lat temu. Natomiast w tym momencie robią już prawie wszyscy”[20].

Dobre praktyki obecne w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa zwrócone są na popularyzację wiedzy i integrację środowiska szopkarzy przez organizowane wydarzenia kulturalne (warsztaty szopkarskie, jasełka) oraz wystawy (spotkania z szopkarzami) angażujące twórców. Coroczny *Konkurs szopek krakowskich*, a następnie *Pokonkursowa wy-*

[16] *Opowiedz mi miasto. Poznaj Kraków poprzez opowieści jego mieszkańców* [online]. Muzeum Historyczne Miasta Krakowa . Dostępny w internecie: http://opowiedzmimiasto.mhk.pl.

[17] W Banja Luce organizowane są liczne warsztaty tradycyjnego haftu, którego umiejętności i przekaz pokoleniowy w 2014 r. został uznany za dziedzictwo niematerialne i wpisany na Reprezentatywną Listę UNESCO. Lokalne stowarzyszenie DUGA skupia kobiety, które utożsamiając się z lokalną tradycją, prowadzą warsztaty dla dziewcząt. Szerzej o wpisie zob. *Zmijanje embroidery* [online]. UNESCO – Section of Intangible Cultural Heritage [dostęp 7 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/zmijanje-embroidery-00990.

[18] Hayajneh Hani: *Questionnaire*…

[19] Film *Tradycja pokoleń*, reż. Magdalena Kwiecińska, MHK, Kraków 2012.

[20] Ibidem.

stawa szopek krakowskich w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa poza spotkaniami z twórcami i możliwością bezpośredniej wymiany doświadczeń lub poznania warsztatu pracy są okazją do obejrzenia wspomnianych filmów. Muzea, szczególnie te lokalne, mogą więc pełnić rolę mediatorów pomiędzy lokalnymi społecznościami a kulturą i tym samym uwzględniać zachowywanie zarówno interesów lokalnych, czyli żywego dziedzictwa, jak i interesów UNSECO zapisanych w Konwencji[21].

Zespół UNESCO zwraca uwagę na folklor ustny. Dokonywanie zapisu przyśpiewek, piosenek i lokalnych melodii na cyfrowe nośniki prowadzi do utworzenia swoistego zbioru niematerialnego dziedzictwa, które następnie jest przechowywane w formie materialnego świadectwa o historii i kulturze. Należy jednak pamiętać, że omawiane dziedzictwo jest żywe i zmienne, nie może więc być raz na zawsze utrwalone i przechowywane w formie „zamrożonej". Forma „zamrożona", która odnosi się do określonego czasu, kiedy nastąpiła inwentaryzacja, z czasem traci sens, ponieważ zanika kontekst, a przede wszystkim następuje oderwanie od środowiska depozytariuszy[22]. Dlatego „opowieści i pieśni trzeba przywoływać stale od nowa" – stwierdza Barbara Kirshenblatt-Gimblett[23], podkreślając sens dobrych praktyk muzeów ukierunkowanych na niematerialne dziedzictwo kulturowe.

Konwencja UNESCO z 2003 roku wzbudziła liczne dyskusje nad nowym pojmowaniem rzeczywistości, szczególnie w kontekście zbiorów muzealnych i samego muzeum. Spowodowała zmianę w ich definiowaniu i rozumieniu. W konsekwencji ustawa z 27 czerwca 2007 roku głosi, że rolą i celem muzeum jako jednostki organizacyjnej jest gromadzenie i ochrona dóbr dziedzictwa kulturowego ludzkości o charakterze zarówno materialnym, jak i niematerialnym[24]. Otworzyło to pole do szerokich działań w tym zakresie, które dotychczas było jedynie brane pod uwagę przez pojedyncze placówki. Faktem jest, że w momencie, gdy dziedzictwo materialne zostaje włączone do kolekcji muzealnej, traci swój historyczny kontekst i właściwe miejsce występowania. Stąd założenia i nowy nurt myślenia o zbiorach, aby uwzględniać w nich także miejsce dla zatracanej żywotności dziedzictwa podczas procesu włączania go do kolekcji.

Rozważanie o niematerialnym aspekcie artefaktu w kolekcji muzealnej lub podejmowanie działań zmierzających do zachowywania wszelkich niematerialnych zjawisk kulturowych *in situ* może jednak wzbudzać pewne wątpliwości lub dylematy. Stało się to impulsem dla środowiska koreańskich ekspertów, aby rozpocząć zakrojoną na szeroką skalę debatę skierowaną do różnych środowisk eksperckich. Do debaty zostali zaproszeni specjaliści z całego świata, którzy zebrali się podczas 20. generalnej konferencji ICOM w Seulu w 2004 roku i wymienili uwagi oraz spostrzeżenia na temat Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Poruszane w trakcie konferencji tematy dotyczyły niematerialnego dziedzictwa w kontekście muzeów. Materiały pokonferencyjne zostały opublikowane w piśmie „ICOM News"[25].

Założenia Konwencji, a więc gromadzenie, zachowywanie, edukacja i popularyzacja wiedzy na temat niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które wyznaczają określone cele działań, kierują uwagę na ekspertów i jednostki muzealne uznane za predestynowane do tego placówki. Za przykład może posłużyć Muzeum Republiki Serbskiej w Banja Luce, które zgodnie z prawnym rozporządzeniem w Bośni i Hercegowinie stało się instytucją – departamentem od spraw niematerialnego dziedzictwa kulturowego w tym kraju. Po przeprowadzonej inwentaryzacji zostało wytypowanych siedem zjawisk do Krajowej Listy[26], a w 2014 roku umiejętność wykonywania tradycyjnego haftu wraz z zachowaniem tradycyjnych technik z regionu Zmijanje uznano za właściwy do wpisu na Reprezentatywną Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO (dalej Reprezentatywna Lista UNESCO)[27].

Odrębną i ważną kwestią są narzędzia, które mają służyć wszelkim działaniom na rzecz niematerialnego dziedzictwa przy uwzględnieniu szybko następujących zmian i globalizacji środowiska. Przed placówkami muzealnymi stoi zatem zadanie objęcia swoim zainteresowaniem także społecznej sfery zjawisk kultury, która jest niezbędna do pełnego zrozumienia materialnych wytworów ludzkich. Wówczas bowiem można mówić, że „dziedzictwo jest (…) kolekcją śladów przeszłości, które połączone z konkretnymi wartościami stanowią (…) wyraz tożsamości"[28]. Na użytek tych działań koreańscy naukowcy wprowadzili pojęcie *living human treasures* (żywe skarby ludzkości), którego sens odnosi do kulturowego dziedzictwa ludzkości[29].

[21] Hayajneh Hani: *Questionnaire*…

[22] *Ibidem*, s. 6–7.

[23] Kirshenblatt-Gimblett Barbara: *Od etnologii do dziedzictwa. Rola muzeum*. „Etnografia Nowa" 2011, nr 3, s. 130.

[24] *Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o muzeach* [online]. Dz.U. 2007, nr 136, poz. 956 [dostęp 17 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20071360956.

[25] *Museums and intangible heritage, Seoul 2004*. „ICOM News" [online]. 2004, no. 4 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/media/icom-news-magazine/icom-news-2004-no4/.

[26] Нематеријално културно насљеђе Републике Српске [online]. Muzeum Republiki Serbii w Banja Luce [dostęp 17 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: www.muzejrs.com/hematepijalho-kultupho-haclede-pepublike-Cppcke,173.html.

[27] *Sztuka haftu w Zmijanje* [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 25 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/europa-i-ameryka-polnocna/bosnia-i-hercegowina/.

[28] Kowalski Krzysztof: *O istocie dziedzictwa europejskiego – rozważania*. Kraków 2013, s. 19.

[29] Yim Dawnhee: *Living Human Treasures and the Protection of Intangible Culture Heritage: Experiences and Challenges*. „ICOM News" [online]. 2004, no. 4, p. 11 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2004-4/ENG/p10_2004-4.pdf.

Koreański minister kultury, Young Lee, szczególną uwagę zwraca na samo znaczenie pojęcia muzeum (podkr. autorki). Pochodzi ono od imienia greckich bogiń sztuki i nauki, muz, których matką była Mnemosyne, bogini pamięci. Stąd Lee konstatuje, że muzeum można określić jako świątynię pamięci[30]. W definicji przypomniane jest to, co dla ludzkiej tożsamości jest najważniejsze – pamięć. Lee stwierdza, że muzea powinny zachowywać owe wspomnienia i idee, które stanowią o istocie kultury niematerialnej i są jej podstawą[31]. Zachowywanie – *safeguarding* – w przeciwieństwie do pojęcia ochranianie – *protection* – uwzględnia „przyjęcie takich miar, aby zapewnić żywotność [podkr. autorki] niematerialnego dziedzictwa kulturowego, więc jego identyfikację, dokumentację, ochronę, popularyzację i przekaz pokoleniowy"[32].

Zachowywanie rozumiane w kontekście działalności muzeum jest poważnym wyzwaniem dla tej instytucji ze względu na pozorną sprzeczność pomiędzy jej definiowaniem i rozumieniem a charakterem dziedzictwa niematerialnego. Tongyun Yin z Uniwersytetu Pekińskiego uważa, że wynika ono z kilku przesłanek. Po pierwsze – ze sposobu prezentowania i interpretowania artefaktów w muzeum, który jest statyczny, podczas gdy elementy dziedzictwa niematerialnego są żywe i ulegają przemianie. Po drugie – z kolekcji muzealnej, która przechowuje i dokonuje interpretacji materialnych świadectw i związanych z nimi wartości niematerialnych wynikających z przeszłości. Tymczasem niematerialne dziedzictwo kulturowe nie odnosi się tylko do przeszłości, ale także do teraźniejszości, a nawet przyszłości. Po trzecie – z rozwoju muzeów od XVIII wieku, który odbywał się zgodnie z naukowymi założeniami i wprowadził klasyfikację oraz podziały na muzea historyczne, etnograficzne, przyrodnicze. Leży to jednak w sprzeczności z założeniami dotyczącymi dziedzictwa wszelkich społeczności lokalnych, którego wartość merytoryczna wyrasta ze skrzyżowania wielu dziedzin naukowych i kulturowych. Po czwarte – w momencie włączenia artefaktów do kolekcji muzeum nie jest im zapewniany neutralny status. Każde bowiem działanie w muzeum jest równoczesnym wartościowaniem i dokonywaniem wyborów, które w większości ukazują subiektywne upodobania poszczególnych osób. W podejmowaniu decyzji, co zachowywać i w jaki sposób to czynić, muzeum musi sprostać zadaniom związanym z wartościami i znaczeniem dziedzictwa, jak również standardom, które dalece wykraczają poza to, co do tej pory leżało w kompetencjach muzeum[33].

Konwencja z 2003 roku odnosi się do dziedzictwa kulturowego, które obejmuje zadania związane z przekazem unikatowych umiejętności z przeszłości do teraźniejszości. W procesie tym nieodzowne jest poddawane dziedzictwa swoistej ocenie i selekcji, by dokonać jego adaptacji do życia kolejnych pokoleń. Pociąga to za sobą zaangażowanie podmiotu, jakim jest dziedzicząca jednostka lub grupa. Przy rozpoznawaniu kulturowego zjawiska i jego wyborze decyduje przede wszystkim perspektywa emiczna[34], a więc brane są te elementy, które stanowią część tożsamości danej grupy lub jednostki i przez nią samą są wskazywane jako własne. Dziedzictwo należy bowiem do „zobiektywizowanego świata tworzonego przez proces historyczny" – stwierdza etnolog Zbigniew Jasiewicz[35]. Przewodnicząca włoskiego ICOM-u, Giovanni Pinna, zwraca uwagę na dwa wymiary artefaktu pozyskiwanego do zbiorów – materialny, który opisuje jego walory fizyczne: kształt, rozmiar, barwę, oraz niematerialny, odnoszący się do swoistego znaczenia tego artefaktu i wynika z jego historii i interpretacji. Fundamentalną wartością tego drugiego wymiaru jest jego witalność w konfrontacji z otoczeniem. Każde działanie hamujące wszelkie zmiany wskazujące na żywotność zjawiska kulturowego prowadzi do jego unicestwienia i sprawia, że zatraca się prawdziwą istotę i oblicze niematerialnego dziedzictwa, wytwarzanego zarówno przez jednostki, jak i zbiorowości[36].

W procesie inwentaryzacji istotne jest zwrócenie uwagi na fakt, aby kultura była postrzegana jako „wielowymiarowe środowisko *milieu* życia jednostek i grup społecznych oraz funkcjonowania instytucji społecznych, w którym zachodzą dynamiczne procesy, rozwijają się praktyki kulturowe, powstają mniej lub bardziej trwałe rezultaty (materialne i niematerialne wytwory) praktyk"[37]. Żywotność i dynamika kultury charakteryzuje się „zróżnicowanym, najczęściej wielowarstwowym i zmiennym nacechowaniem aksjologicznym oraz zróżnicowanymi, zmiennymi i wielowarstwowymi, najczęściej polisemicznymi, znaczeniami"[38].

[30] Lee Young: *Preparing a Vessel to Contain Lost Life: Preservation and Successful Inheritance of Intangible Cultural Heritage*. „ICOM News" [online]. 2004, no. 4, p. 6 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2004-4/ENG/p5_2004-4.pdf.

[31] *Ibidem*.

[32] Yin Tongyun: *Museum and the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*, p. 1 [online]. Institute of Chinese Archaeology and Art History Tsinghua University, Beijing, P. R. China [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://museumstudies.si.edu/safeguarding_intangible.pdf.

[33] *Ibidem*, p. 3.

[34] Chodzi tutaj o kategorię *emic*, wprowadzoną do etnologii w latach sześćdziesiątych XX w., która odnosi się do opisu rzeczywistości kulturowej dokonywanego przez osoby znajdujące się wewnątrz niej, w przeciwieństwie do opisu przez zewnętrznego obserwatora, określanego jako *etic*.

[35] Jasiewicz Zbigniew: Przedmiot i funkcja Konwencji o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Spojrzenie etnologa. W: *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła, wartości, ochrona*. Red. Jan Adamowski, Katarzyna Smyk. Lublin–Warszawa 2013, s. 53.

[36] Pinna Giovanni: *International Museum Day 2004 „Museums and Intangible Heritage*. „ICOM News" [online]. 2003, no. 4, p. 1 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2003-4/ENG/p3_2003-4.pdf.

[37] *Obserwatorium Żywej Kultury – Sieć Badawcza. Słownik*: Żywa kultura. Hasło oprac. Barbara Fatyga [online]. Fundacja Obserwatorium Żywej Kultury – Sieć Badawcza, Warszawa [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://ozkultura.pl/wpisy/86.

[38] *Ibidem.*

Na gruncie polskim określone wytyczne, odnoszące się do objęcia ochroną zjawisk kulturowych, zostały przedstawione przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Niematerialne elementy dziedzictwa powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup, wspólnot czy pojedynczych osób;
- mieć charakter inkluzyjny, włączający, niesłużący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- być uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą, ponieważ niematerialne dziedzictwo kulturowe jest w nich samych zakorzenione[39].

Powyższe wymogi są decydujące dla podjęcia decyzji o wpisie elementu na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Kolejnym etapem jest umieszczenie danego zjawiska na Reprezentatywnej Liście UNESCO.

Dla zrozumienia istoty tego, co ma być przedmiotem ochrony, ważne jest wskazanie depozytariuszy i beneficjantów – społeczności lokalnej i każdej innej nieokreślonej grupy, a także jednostki, które odgrywają ważną rolę w tworzeniu, ochronie, utrzymywaniu i odtwarzaniu dziedzictwa. W zapisie wytycznych dotyczących wpisów określonych zjawisk kulturowych na Krajową Listę została zawarta definicja, według której depozytariuszami zostały określone „osoby należące lub wywodzące się ze społeczności, w której dany element niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest przekazywany z pokolenia na pokolenie. Dzięki temu przekazowi osoby te posiadają wiedzę, umiejętności i znajomość znaczeń związanych z tym elementem dziedzictwa"[40]. Etnolog Zbigniew Jasiewicz, analizując treść Konwencji, zwraca uwagę na przesunięcie akcentu „z wytworów i przejawów kultury oraz specjalistów od badania i ochrony dóbr kultury na ludzi je utrzymujących i praktykujących, ich umiejętności, wiedzę i potrzeby" i dodaje, że twórcy Konwencji u podstaw skierowali swoje zainteresowanie głównie ku grupom nieelitarnym i kulturze popularnej, rozumianej w jednej ze swych środowiskowych odmian jako ludowa[41].

Zasadniczą cechą niematerialnego dziedzictwa jest jego nieuchwytność i ulotność. Podstawowym zaś warunkiem, aby ono zaistniało, jest jego związek z człowiekiem. Bez kontekstu człowieka trudno mówić o dziedzictwie niematerialnym. Jest bowiem ono wytwarzane w ludzkich umysłach, przekazywane przez określone gesty i przechowywane dla kolejnych pokoleń w ludzkiej świadomości. Te wzajemne zależności sprawiają, że w duchu Konwencji dziedzictwo niematerialne jest rozumiane w sposób dynamiczny i żywy. Fakt ten sprawił, że spontanicznie została również poszerzona grupa depozytariuszy. Początkowo tworzyła ją wyłącznie tzw. społeczność tradycyjna, *sensu stricto* związana z kulturą ludową i wsią[42]. Obecnie depozytariuszami niematerialnego dziedzictwa są także grupy zawodowe elitarne, przedstawiciele innych społeczności miejskich – subkultury. Ponadto coraz częściej oprócz zwyczajów i obrzędów doceniany jest lokalny folklor[43] oraz tradycje grodzkie, karnawały i obrzędy religijne, wspólne biesiadowanie czy swoiste formy zachowań związane z przestrzenią miejską.

Od kiedy zaczęto wdrażać zapisy Konwencji z 2003 roku i stworzono Reprezentatywną Listę UNESCO aż po ostatnie lata, można zauważyć coraz większą różnorodność zjawisk i otwartość w pojmowaniu definicji dziedzictwa niematerialnego. Pierwsze wpisy odnoszą się do sfery muzycznej i są to: albański folklor izopolifoniczny – śpiew wykonywany głównie przez mężczyzn podczas ważnych wydarzeń i uroczystości religijnych, obrzędowych i festiwali. Zainteresowanie środowisk naukowych tą unikatową tradycją ludową oraz wzrost turystyki kulturalnej przyczyniły się do odrodzenia izopolifonii. Kolejnymi wpisami na Listę były: Ahellil – gatunek poetycko-muzyczny wykonywany podczas grupowych uroczystości w Algierii, muzyka na dętych instrumentach duduk w Armenii, pieśni Baulów z Bangladeszu, jak również karnawał w belgijskim Binche oraz pochód olbrzymów i smoków w Belgii i Francji[44]. Te dwa wpisy wymienione tutaj jako jedne z ostatnich (z kręgu kultury europejskiej) odbywają się w przestrzeni miejskiej, tak jak krakowski *Pochód Lajkonika*.

Uroczystości, które odbywają się co roku w Binche, trwają przez trzy dni poprzedzające okres Wielkiego Postu. Początki tradycji sięgają średniowiecza i są jednym z najstarszych ulicznych karnawałów w Europie istniejących do dzisiaj. W ten miejski performens angażuje się wielu mieszkańców Binche, przygotowując tradycyjne kostiumy, taniec oraz muzykę. Słynie on ze spontanicznych występów poprzebieranych ulicznych aktorów i głośnej muzyki. Pochód olbrzymów i smoków odbywający się w Belgii i Francji jest również uroczystością miejską, z charakterystycznymi korowodami przebierańców. Po raz pierwszy pojawiły się one przy okazji uroczystości religijnych w XVI wieku. Postaci odgrywają historyczne sceny i tańczą na ulicach przy akompaniamencie fanfar, za którymi podąża tłum.

Spośród wielu wpisów na Reprezentatywną Listę UNESCO można wyodrębnić te, które w szczególny sposób odnoszą się do przestrzeni miejskiej w europejskim kręgu kulturowym. Procesja Przenajświętszej Krwi w Brugii (Belgia) odbywa się co roku w święto Wniebowstąpienia, a swój

[39] *Krajowa Lista – pełny pakiet materiałów*, s. 2 [online]. Narodowy Instytut Dziedzictwa [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Wytyczne/, s. 2.

[40] *Ibidem*, s. 4.

[41] Jasiewicz Zbigniew: Przedmiot i funkcja Konwencji…, s. 54.

[42] Kultura ludowa „oznacza zespół elementów kulturowych ukształtowanych w obrębie niższych warstw społeczeństw narodowych", za: *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*. Red. Zofia Staszczak. Warszawa–Poznań 1987, s. 195.

[43] Folklor jest określany jako część kultury symbolicznej, właściwej konkretnym środowiskom: wiejskim, miejskim, zawodowym. Folklor dzieli się na: folklor obiektów fizycznych, idei i słowny, za: *ibidem*, s. 124–125.

[44] *Wpisy 2008 r.* [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/wpisy-2008/.

Pochód Lajkonika*, 2015, fot. Andrzej Janikowski*

początek wywodzi z XIII wieku. Procesja prowadzona jest przez 30 dostojników miejskich, członków Bractwa Przenajświętszej Krwi, przy akompaniamencie orkiestry dętej, za którymi podążają pieszo, konno lub na wozach mieszkańcy, przedstawiając sceny biblijne i wydarzenia z historii Brugii. W tym najważniejszym dniu dla miasta udział biorą również te osoby, które urodziły się w Brugii, ale w niej już nie mieszkają, w ten sposób wyrażając swoją identyfikację[45].

Tradycja obchodów w Dubrowniku dnia św. Błażeja, który jest patronem miasta, sięga roku 1190. Uroczysta procesja 3 lutego przemierza ulice i uczestniczy w niej wiele zacnych osób. W zapisie widniejącym na Reprezentatywnej Liście UNESCO jest informacja, że tradycja ta wytwarza i przyczynia się do podtrzymywania bliskiej więzi mieszkańców miasta z jego patronem[46]. W macedońskim mieście Sztip 22 marca obchodzone jest zaś święto Czterdziestu Męczenników, polegające na zbiorowej wędrówce na wzgórze Isar. Ze szczytu zrzucanych jest 39 kamieni do płynącej w dole rzeki. Ostatni kamień zabiera się do domu. Święto gromadzi przedstawicieli różnych grup etnicznych i religijnych zamieszkujących Sztip, umacniając poczucie przynależności do miasta i jego tradycji[47].

W Krakowie istnieje wiele zwyczajów lub charakterystycznych zachowań związanych z przestrzenią miasta. Są nimi hejnał z wieży Mariackiej, procesje Arcybractwa Męki Pańskiej, folklor ustny – piosenki dawnych przedmieść, a dziś dzielnic Krakowa, procesja Bożego Ciała, która wiedze drogą królewską z Wawelu na Rynek Główny i uczestniczą w niej przedstawiciele władz miasta, uczelni, cechów oraz wiele ważnych osobistości. Zwyczaje te spełniają podstawowe wytyczne Konwencji i stanowią o niepowtarzalnym *genius loci* Krakowa. W 2014 roku zostały dostrzeżone dwie tradycje, które jako pierwsze spośród pięciu zjawisk kulturowych z całej Polski znalazły się na Krajowej Liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Są to *Szopkarstwo Krakowskie* i *Pochód Lajkonika*. Zrealizowane w 2012 roku przy okazji *70. jubileuszowego konkursu szopek krakowskich* trzy filmy były swoistym rekonesansem do dalszych działań w zakresie przygotowań odpowiedniego wniosku do ministerstwa o umieszczenie dwóch krakowskich tradycji na nowo powstającej Liście. Filmy *Tradycja pokoleń*, *Kraków w miniaturze* i *Od konkursu do konkursu* zostały oparte na przeprowadzonych z twórcami szopek wywiadach na temat ich rzemiosła, umiejętności, przekazu pokoleniowego. Natomiast swobodne rozmowy z członkami orszaku i towa-

[45] *Wpisy 2009 r. Lista obiektów wymagających pilnej ochrony* [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/?id=603.

[46] *Obchody uroczystości św. Błażeja, patrona Dubrownika* [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/europa-i-ameryka-polnocna/chorwacja/.

[47] *Macedonia. Obchody święta czterdziestu męczenników w Sztip* [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/europa-i-ameryka-polnocna/macedonia/.

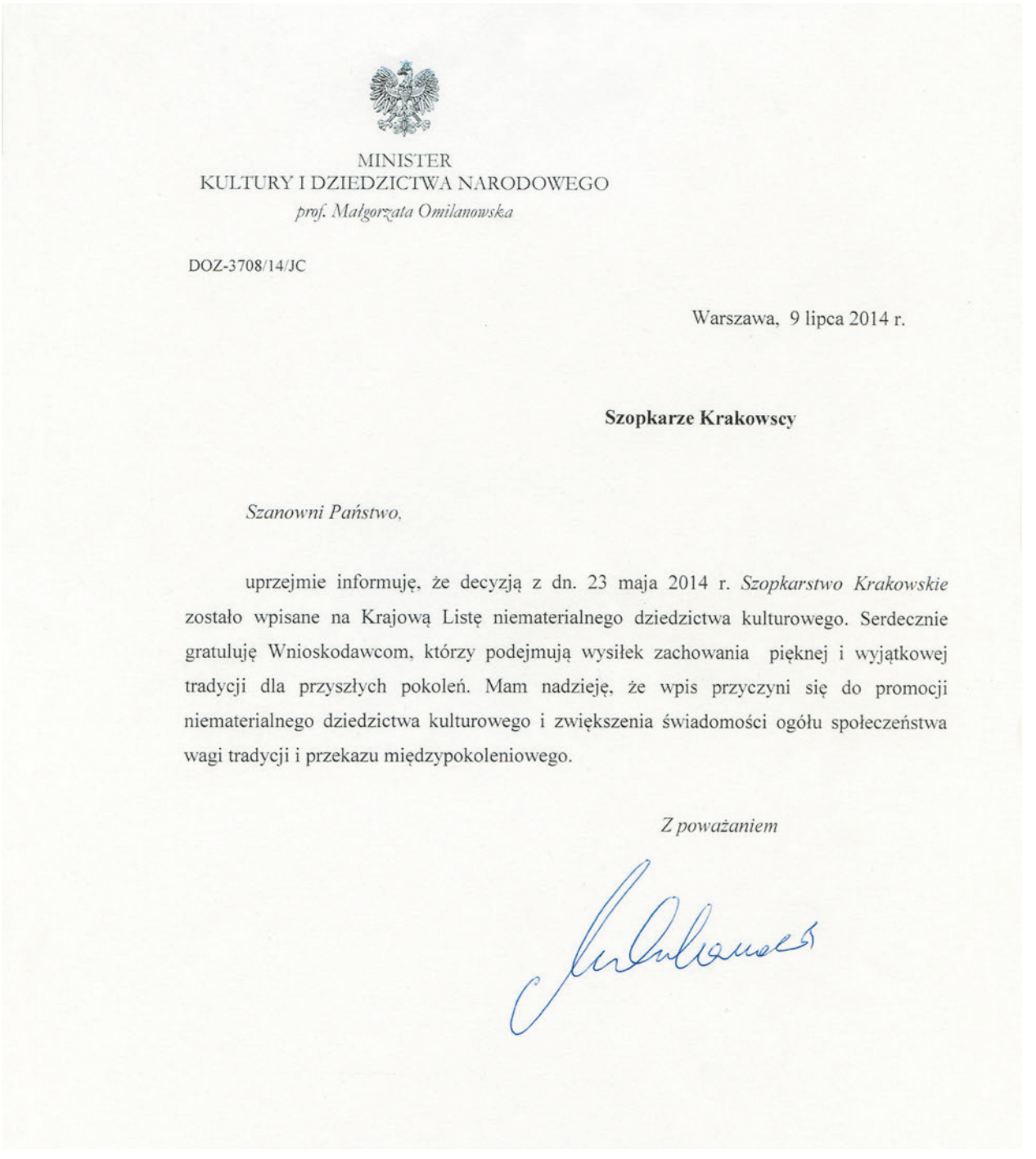

MINISTER
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
prof. Małgorzata Omilanowska

DOZ-3708/14/JC

Warszawa, 9 lipca 2014 r.

Szopkarze Krakowscy

Szanowni Państwo,

uprzejmie informuję, że decyzją z dn. 23 maja 2014 r. *Szopkarstwo Krakowskie* zostało wpisane na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Serdecznie gratuluję Wnioskodawcom, którzy podejmują wysiłek zachowania pięknej i wyjątkowej tradycji dla przyszłych pokoleń. Mam nadzieję, że wpis przyczyni się do promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego i zwiększenia świadomości ogółu społeczeństwa wagi tradycji i przekazu międzypokoleniowego.

Z poważaniem

Dokument potwierdzający dokonanie wpisu Szopkarstwa Krakowskiego *na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w 2014 r.*

rzyszącą kapelą Mlaskoty podczas przygotowań i w trakcie *Pochodu Lajkonika* w zrealizowanym w 2015 roku filmie, w pełni dokumentującym uroczystość, ukazały duże zaangażowanie depozytariuszy i żywotność tej tradycji.

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa od 1947 roku otacza opieką *Pochód Lajkonika*. Stało się to za sprawą pierwszego dyrektora tej instytucji, Jerzego Dobrzyckiego. *Notabene*, powołanie Muzeum podyktowane było m.in. troską o podtrzymanie ginących wówczas tradycji. W 1945 roku uważano bowiem, że „zachodzi potrzeba ożywienia ich i ponownego wprowadzenia w kalendarz krakowski. O właściwym przebiegu i charakterze tych wszystkich obchodów, owych Emausów, Rękawek, Wianków, sobótek, pochodów Lajkonika, obrzędów Bractwa Kurkowego, widowisk szopki krakowskiej itp. pouczać będzie osobny dział Muzeum Historycznego za pomocą swoich eksponatów, rekwizytów obrzędowych, rysunków i fotografij oraz udzielanych porad i opinij co do właściwych form i charakteru tych starożytnych zwyczajów miejscowych”[48]. Wszelkie działania związane z kolekcjonowaniem powinny jednak dążyć do zapobiegania „umuzealnieniu” dokumentowanych elementów dziedzictwa niematerialnego oraz sposobów redystrybucji ich do określo-

[48] Archiwum Zakładowe MHK, Sprawa Muzeum Historycznego m. Krakowa 1945 r., sygn. 63/11.

MINISTER
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
prof. Małgorzata Omilanowska

DOZ-3708/14/JC

Warszawa, 9 lipca 2014 r.

Członkowie Orszaku Lajkonika

Szanowni Państwo,

uprzejmie informuję, że decyzją z dn. 23 maja 2014 r. *Pochód Lajkonika* został wpisany na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Serdecznie gratuluję Wnioskodawcom, którzy podejmują wysiłek zachowania pięknej i wyjątkowej tradycji dla przyszłych pokoleń. Mam nadzieję, że wpis przyczyni się do promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego i zwiększenia świadomości ogółu społeczeństwa wagi tradycji i przekazu międzypokoleniowego.

Z poważaniem

Dokument potwierdzający dokonanie wpisu Pochodu Lajkonika *na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w 2014 r.*

nego środowiska, aby nadal funkcjonowały. To właśnie jest istota całości refleksji i poczynań nad jego ochroną"[49]. Piotr Szacki stosował się do tych założeń w procesie tworzenia nagrań filmowych, magnetofonowych oraz dokumentacji fotograficznej, co powodowało, że opisywane i prezentowane przez niego zjawiska kulturowe traciły jak najmniej ze swojego naturalnego kontekstu kulturowego. Przeciwdziałał, aby wcielone w muzealne mury „świadectwa" nie stały się niemymi eksponatami, wyrwanymi z ich naturalnego kontekstu. Dążył w swojej pracy do dokumentacji niematerialnego aspektu kultury, dla którego przedmioty były atrybutami[50].

Procedury związane z przygotowaniem odpowiedniego wniosku o zgłoszenie krakowskich tradycji na Krajową Listę były zgodne z wytycznymi przygotowanymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, zwracającymi uwagę na wcześniejszą świadomą i dobrowolną zgodę na te czynno-

[49] Święch Jan: „Recenzja artykułu Pani dr Magdaleny Kwiecińskiej „Miasto i muzeum. Szopkarstwo krakowskie i Pochód Lajkonika – działania Muzeum Historycznego Miasta Krakowa na rzecz niematerialnego dziedzictwa kultury", Kraków, 19.12.2015", s. 3, mps w posiadaniu autorki i w archiwum redakcji rocznika „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa".

[50] Pios Marcin Marek: *Piotr Barnaba Szacki – rys biograficzny*. „Etnografia Nowa" 2011, nr 3, s. 180, 182.

ści, dokonaną przez depozytariuszy. Zarówno twórcy szopek, jak i członkowie orszaku Lajkonika zostali zaproszeni do Muzeum na spotkanie omawiające istotę tworzonej Listy, warunki i możliwości dokonania wpisu krakowskiej tradycji. Jednogłośnie wyrażono zgodę i chęć podjęcia w tym celu konkretnych działań. Podczas kolejnego spotkania w sposób demokratyczny został wybrany przedstawiciel środowiska szopkarzy i uczestników *Pochodu Lajkonika*. Przygotowanie odpowiedniego wniosku zajęło kilka miesięcy i zostało zaaprobowane przez możliwie najszerszy krąg zainteresowanych depozytariuszy. W sierpniu 2014 roku w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego odbyła się uroczystość wpisania tradycji na Krajową Listę niematerialnego dziedzictwa, która jest podstawą do starania się o wpisy na Reprezentatywną Listę UNESCO.

Istotą powstającej Listy jest przede wszystkim uznanie wagi kulturowego zjawiska dla lokalnych społeczności, co pociąga za sobą podtrzymywanie woli zachowania i przekazywania niematerialnych aspektów dziedzictwa, które są ważne dla następnych pokoleń. Niebagatelną rolę we wdrażaniu Konwencji odgrywa ekspert, tu – Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Rola eksperta nie ogranicza się bowiem wyłącznie do zadania polegającego na wspieraniu depozytariuszy w ich działaniach. Rozpoznanie kulturowego zjawiska inicjuje szereg działań odnoszących się do konsekwentnego prowadzenia dokumentacji danego zjawiska, zapobiegania potencjalnemu zagrożeniu jego żywotności, niesienia pomocy w zakresie różnych działań lokalnych społeczności na rzecz podtrzymywania tradycji i wreszcie, niesienia pomocy w zachowaniu autentycznego kontekstu i oryginalnej treści kultywowanych zachowań.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Zakładowe MHK, Sprawa Muzeum Historycznego m. Krakowa 1945 r., sygn. 63/11

MHK, archiwum redakcji rocznika „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa", Święch Jan: „Recenzja artykułu Pani dr Magdaleny Kwiecińskiej „Miasto i muzeum. Szopkarstwo krakowskie i Pochód Lajkonika – działania Muzeum Historycznego Miasta Krakowa na rzecz niematerialnego dziedzictwa kultury", Kraków, 19.12.2015"

Opracowania

Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria: *Zakład Etnologji Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i jego zadania*. „Balticoslavica. Biuletyn Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej" 1933, t. 1, s. 75–98

Hayajneh Hani: *Questionnaire of raising awarenesss about intangible culture heritage*, 13 May 2009, p. 7 [online]. UNESCO – Section of Intangible Cultural Heritage [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01357-EN.pdf

Idziak Wacław: *Współczesne tendencje w muzealnictwie* [online]. Koszalin, 16 listopada 2003 r. [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://muzeoblog.org/files/W_Idziak_Wspolczesne_tendencje.pdf

Jasiewicz Zbigniew: Przedmiot i funkcja Konwencji o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Spojrzenie etnologa. W: *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła, wartości, ochrona*. Red. Jan Adamowski, Katarzyna Smyk. Lublin–Warszawa 2013, s. 51–63

Kirshenblatt-Gimblett Barbara: *Od etnologii do dziedzictwa. Rola muzeum*. „Etnografia Nowa" 2011, nr 3, s. 125–136

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. [online]. Dz.U. 2011, nr 172 poz. 1018 [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20111721018

Kowalski Krzysztof: *O istocie dziedzictwa europejskiego – rozważania*. Kraków 2013

Krajowa Lista – pełny pakiet materiałów, s. 2 [online]. Narodowy Instytut Dziedzictwa [dostęp 12 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Wytyczne/, s. 2

Lee Young: *Preparing a Vessel to Contain Lost Life: Preservation and Successful Inheritance of Intangible Cultural Heritage*. „ICOM News" [online]. 2004, no. 4, p. 6 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2004-4/ENG/p5_2004-4.pdf

Macedonia. Obchody święta czterdziestu męczenników w Sztip [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/europa-i-ameryka-polnocna/macedonia/

Moszyński Kazimierz: *Kultura ludowa Słowian*. T. 2. *Kultura duchowa*. Cz. 1. Warszawa 1967; Cz. 2. Warszawa 1968

Museums and intangible heritage, Seoul 2004. „ICOM News" [online]. 2004, no. 4 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/media/icom-news-magazine/icom-news-2004-no4/

Нематеријално културно насљеђе Републике Српске [online]. Muzeum Republiki Serbii w Banja Luce [dostęp 17 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: www.muzejrs.com/hematepijalho-kultupho-haclede-pepublike-Cppcke,173.html

Obchody uroczystości św. Błażeja, patrona Dubrownika [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/europa-i-ameryka-polnocna/chorwacja/

Obserwatorium Żywej Kultury – Sieć Badawcza. Słownik: Żywa kultura. Hasło oprac. Barbara Fatyga [online]. Fundacja Obserwatorium Żywej Kultury – Sieć Badawcza, Warszawa [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://ozkultura.pl/wpisy/86

Pinna Giovanni: *International Museum Day 2004 „Museums and Intangible Heritage*. „ICOM News" [online]. 2003, no. 4, p. 1 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2003-4/ENG/p3_2003-4.pdf

Pios Marcin Marek: *Piotr Barnaba Szacki – rys biograficzny*. „Etnografia Nowa" 2011, nr 3, s. 179–184

Słownik etnologiczny. Terminy ogólne. Red. Zofia Staszczak. Warszawa–Poznań 1987

Święch Jan: *Muzealium – między kryzysem a potrzebą autentyzmu. Odkrywanie kontekstu*. Wystąpienie podczas I Kongresu Muzealników Polskich, Łódź 23–25 kwietnia 2015 r. [online]. Narodowe Centrum Kultury w Warszawie [dostęp 20 stycznia 2016 r.]. Dostępny w internecie: http://kongresmuzealnikow.pl/video-3/

Sztuka haftu w Zmijanje [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 25 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/europa-i-ameryka-polnocna/bosnia-i-hercegowina/

Tubaja Roman: *Wkład Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w rozwój muzealnictwa na wolnym powietrzu w Polsce*. „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce" 2006, nr 9, s. 20–31

Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o muzeach [online]. Dz.U. 2007, nr 136, poz. 956 [dostęp 17 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20071360956

Yim Dawnhee: *Living Human Treasures and the Protection of Intangible Culture Heritage: Experiences and Challenges*. „ICOM News" [online]. 2004, no. 4, p. 11 [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2004-4/ENG/p10_2004-4.pdf

Yin Tongyun: *Museum and the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*, p. 1 [online]. Institute of Chinese Archaeology and Art History Tsinghua University, Beijing, P.R. China [dostęp 2 marca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://museumstudies.si.edu/safeguarding_intangible.pdf

Wpisy 2008 r. [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/listy-dziedzictwa-niematerialnego/wpisy-2008/

Wpisy 2009 r. Lista obiektów wymagających pilnej ochrony [online]. Polski Komitet ds. UNESCO [dostęp 31 lipca 2015r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.pl/?id=603

Zmijanje embroidery [online]. UNESCO – Section of Intangible Cultural Heritage [dostęp 7 lipca 2015 r.]. Dostępny w internecie: http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/zmijanje-embroidery-00990

Inne

Film *Tradycja pokoleń*, reż. Magdalena Kwiecińska, MHK, Kraków 2012

Portal *Opowiedz mi miasto. Poznaj Kraków poprzez opowieści jego mieszkańców* [online]. Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Dostępny w internecie: http://opowiedzmimiasto.mhk.pl

The city and the museum. Good practices of the Historical Museum of the City of Kraków in the context of intangible cultural heritage

At the beginning of the 21st century, the role of the museum institution in the collection of artefacts and taking care of them in their intangible dimension was validated. It results from the UNESCO Convention adopted in 2003 and ratified by Poland in 2011. During the 1st Congress of Polish Museum Professionals held in Łódź in 2015, Prof. Jan Święch pointed out the large contribution of the Polish museum industry, particularly the ethnographic museum industry, to the documentation of intangible heritage since the 1930s. The International Council of Museums (ICOM) recognised the intangible aspect of a monument as an important factor in the development of the idea of the museum industry in accordance with contemporary tendencies to adopt a society-oriented approach and focus on education in its broad sense. Thus, the current attempt to redefine museums is focused on the broadly understood human condition of life and activity in various fields. This means a return to ontological questions - to the sense of human identity and the understanding of the concept of artefact that is extended with the context and the collection building policy oriented towards the environment where it occurs. Consequently, the Museum Act of 27 June 2007 states that the role and aim of the museum as an organisational entity is to collect and protect both tangible and intangible goods of cultural heritage of humanity. Among many inscriptions on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity, we can distinguish those that specially refer to the urban space.

For many decades, the Historical Museum of the City of Kraków has taken care of two Kraków traditions: the Lajkonik Parade and Kraków Christmas cribs. Procedures relating to the preparation of the relevant application for their inscription on the National List of Intangible Cultural Heritage were consistent with the guidelines prepared by the National Heritage Board of Poland. At that time, the museum acted as an expert, but this was subject to depositaries' previous consent to undertake actions. Both

the creators of Christmas cribs and members of the Lajkonik procession were invited to a meeting on which the significance of the list under preparation and conditions and possibilities of inscription of Kraków traditions were discussed. At the same time, the participants expressed by acclamation their consent and will to undertake specific actions in this respect. At the following meeting, a representative of the circle of Christmas crib creators and participants in the Lajkonik Parade was selected in a democratic manner. The preparation of the relevant application took some months and was approved by the broadest possible circle of depositaries concerned. In August 2014, in the Ministry of Culture and National Heritage, both traditions were officially inscribed on the National List of Intangible Cultural Heritage that is the basis for applying for inscription on UNESCO's World Heritage List.